

wystąpienia okresowi późnego antyku i Bizancjum. Wśród mówców przeważali tzw. młodszy pracownicy naukowcy (4 magistrów, 4 doktorów). Liczba tzw. samodzielnych pracowników ograniczyła się zaledwie do dwóch osób. Jest to nie pierwszy już dowód na dynamiczny rozwój polskich badań nad dziejami późnego antyku i Bizancjum, co jest tym bardziej godne podkreślenia, że owych 10 wystąpień miało miejsce w ramach konferencji, której tematem była starożytność jako taka, a zatem w zakres chronologiczny podejmowanej problematyki wchodził zarówno starożytny Wschód, jak i Egipt, Grecja, Rzym oraz Bizancjum. Wynika stąd, że w ostatnich czasach bizantyniści i patrologowie zdołali niejako „zrównoważyć” proporcje w aspekcie zainteresowania poszczególnymi okresami starożytności w nauce polskiej.

Należy również podkreślić sprawną organizację szczecińskiej konferencji, której organizatorzy dołożyli wszelkich starań, aby zarówno obrady, jak i socjalna strona przedsięwzięcia wypadły z technicznego punktu widzenia jak najlepiej.

Piotr Kochanek – Lublin, KUL

6. WIARA W ROZUMIENIU OJCÓW KOŚCIOŁA (Sekcja Patrystyczna, Toruń, 23-25 IX 2013)

Tegoroczne spotkanie Sekcji Patrystycznej przy Komisji ds. Nauki Wiary Episkopatu Polski odbyło się w Toruniu, w nowozbudowanym Centrum Dialogu im. Jana Pawła II, mieszczącym się tuż obok diecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego, którego rektorem jest obecnie gospodarz tego spotkania, ks. dr hab. Dariusz Zagórski, prof. UMK. Temat spotkania był niejako narzucony przez trwający Rok Wiary: *Wiara w rozumieniu Ojców Kościoła*.

Pierwszy dzień obrad rozpoczął się od Eucharystii sprawowanej w kaplicy seminarialnej p.w. bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego; przewodniczył jej biskup pomocniczy toruński, Józef Szamocki. W swojej homilii ksiądz biskup powiedział, jak ważne dla niego osobiście było studium Ojców Kościoła, wspominał też swoich wykładowców patrologii z Pelplina: ks. prof. Franciszka Drączkowskiego i ks. prof. Augustyna Eckmanna.

Pierwszą sesję otworzył prezes sekcji patrystycznej, ks. prof. dr hab. Mariusz Szram, przypominając jeszcze raz o tegorocznym temacie obrad – wierze; temat ten, rozważany m.in. pod kątem prób zdefiniowania wiary i poszukiwania jej śladów w filozofii, jest obecny w dziełach wielu Ojców Kościoła. Ks. Szram wyraził nadzieję, że spotkanie umocni również wiarę jego uczestników, a następnie przekazał prowadzenie obrad ks. prof. dr hab. Henrykowi Pietrasowi SJ.

Tematy sesji przedpołudniowej ułożone były w porządku chronologicznym. W jej pierwszej części wygłosili swoje referaty następujący prelegenci: ks. dr hab. Waldemar Turek (Rzym), *Bóg, w którego wierzą chrześcijanie według „Prima Clementis”*; ks. dr hab. Norbert Widok, prof. UO (Uniwersytet Opolski), *Refleksje w oparciu o listy Ignacego Antiocheńskiego*; o. dr hab. Mieczysław Celestyn Paczkowski OFM, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), *Wyznanie wiary w kontekście korespondencji Bazylego Wielkiego*; i ks. prof. dr hab. Augustyn Eckmann (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), *Wiara u św. Augustyna – aspekt filologiczny*. Sporą część referatu ks. Turka zajmowała kwestia relacji chrześcijan do władzy

doczesnej. Ks. Widok podkreślał dwuznaczność określenia „wiara Jezusa Chrystusa”, rozumianego jako „wiara w Jezusa Chrystusa” lub „wiara, którą miał Jezus Chrystus” (w późniejszej dyskusji współczesne niedocenianie tego drugiego aspektu ks. Pietras uznał za przejaw trwałości herezji monotelekiej). O. Paczkowski uwydatniał rolę przypisywaną przez św. Bazylego w polemice z arianizmem, Biblii oraz tradycji ustnej i pisanej. Ks. Eckmann tłumaczył szczegółowo odróżnianie przez Augustyna wyrażień: „credere Deum, credere in Deo” oraz „credere in Deum”. Wywołało to żywą dyskusję, zwłaszcza ze strony ks. Szrama i ks. Turka, poddających w wątpliwość oryginalność refleksji Augustyna w tym aspekcie.

Po przerwie swoje referaty zaprezentowali: dr Helena Karczewska (Uniwersytet Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), *Wiara w życiu człowieka w ujęciu św. Hilarego z Poitiers*; ks. dr Arkadiusz Nocoń (Rzym), *Początek wiary (initium fidei) w rozumieniu Jana Kasjana*”, o. dr hab. Dariusz Kasprzak, prof. UPJPII (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), *Wiara w niebo i życie wieczne u zachodnich Ojców Kościoła*. Ostatni z referentów analizował sposoby używania (i rozróżniania) przez Ojców Kościoła terminów: raj, niebo, widzenie Boga (wizja uszczęśliwiająca), życie wieczne. W wynikłej dyskusji o. Kasprzak miał okazję podać jeszcze kilka przykładów, których nie zdążył uwzględnić podczas swojej prezentacji, podkreślano też niemożność zobaczenia Boga głoszoną przez wielu Ojców. Z kolei dwa pierwsze referaty wywołały burzliwą dyskusję (w której najaktywniej uczestniczył prowadzący obrady ks. Pietras), poruszającą w dużej mierze tematy współczesne: przerost demonologii w duszpasterstwie oraz mentalność „semipelagiańską” widoczną np. w sformułowaniach modlitw powszechnych, ale i w odwlekaniu chrztu, „by dziecko mogło samo zdecydować, czy chce wierzyć, gdy dorośnie”. Ks. Nocoń w swoim referacie bronił Jana Kasjana przed zarzutami semipelagianizmu cytując jego stwierdzenie, że „wszystko, co napisał, pochodziło od Jana Chryzostoma” i przedstawiając go jako autora próby przeniesienia na grunt łaciński wschodniego optymizmu zbawczego, według którego łaska jest integralną częścią natury.

Sesja popołudniowa, prowadzona przez ks. dr hab. Bogdana Czyżewskiego, prof. UAM (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), była poświęcona prezentacjom rozpraw doktorskim, które prezentowali kolejno według porządku chronologicznego tematów (zaczynając od prac dotyczących najwcześniejszych autorów): ks. dr Dariusz Zalewski (Ełk), *Struktura Kościoła Afrykańskiego na podstawie pism Tertuliana* (doktorat obroniony na Augustinianum w 2012 r.); ks. dr Szymon Górski (Kielce), „*Wielki umysł*” czy „*głupiec, który mówi: nie ma Boga*”? *Natura i cechy zła osobowego w pismach Orygenesisa* (doktorat obroniony na KUL w 2011 r.); o. dr Szymon Hiżycki OSB (Tyniec), *Hermeneutyka i egzegeza biblijna w pismach Ewagriusza z Pontu* (doktorat obroniony na Anzelmianum w 2013 r.); s. dr Blanka Szymańska OSB (Ełk), *Formacja mnicha w „Regułach” monastycznych św. Bazylego Wielkiego* (doktorat obroniony na UKSW w 2012 r.); dr Jolanta Dybała (Piotrków Trybunalski), *Ideal kobiety w greckiej literaturze patrystycznej IV i początku V wieku (w świetle pism kapadockich Ojców Kościoła i Jana Chryzostoma)* (doktorat obroniony na Uniwersytecie Łódzkim w 2011 r.); ks. dr Adam Zmuda (Poznań), *Działanie złego ducha i walka z nim w ujęciu św. Jana Chryzostoma* (doktorat obroniony na UAM w 2013 r.); ks. dr Michał Sołomieniuk (Gniezno), *Animi motus in sermonibus „De excessu fratris” sancti Ambrosii Mediolanensis* (doktorat obroniony na Salezjanum w 2009 r.); ks. dr Adam Wilczyński (Kielce), *Walka duchowa w Moraliach św. Grzegorza*

Wielkiego (doktorat obroniony na KUL w 2012 r.). Wszystkie prezentacje spotkały się z zainteresowaniem i żywą dyskusją, która ponownie dotyczyła w dużej mierze zagadnień demonologicznych (których dotyczyły trzy z ośmiu omawianych doktoratów).

Drugi dzień rozpoczął się Eucharystią pod przewodnictwem ks. prof. Franciszka Drączkowskiego, który w krótkim kazaniu zwracał uwagę na znaczenie ikonografii dla poprawnej teologii, zwłaszcza trynitarnej. Wznowionym po śniadaniu obradom przewodniczył ks. dr hab. Jan Żelazny, prof. UPJPII (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie). Referaty wygłosili: ks. dr Marcin Wysocki (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), *Wiara w listach św. Ambrożego*; ks. dr hab. Tomasz Kaczmarek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), *Racjonalność aktu wiary według św. Augustyna*; s. dr Marta Ziółkowska (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), *Wiara u św. Grzegorza Wielkiego* oraz ks. dr hab. Michał Kieling (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Biblia a „regulae orthodoxiae” w ujęciu Kasjodora*. Ks. Wysocki podał osobowe przykłady i anty-przykłady wiary pojawiające się w listach Ambrożego, zwłaszcza w jego korespondencji z cesarzami. Ks. Kaczmarek powrócił do omówionego już wcześniej przez ks. Eckmanna filologicznego rozróżnienia rodzajów wiary, przedstawił też Augustyna jako prekursora myśli łączącej harmonijnie wiarę i rozum, w przeciwieństwie do antyracjonalizmu Tertuliana. Wywołało to żywą dyskusję: wielu uczestników konferencji wystąpiło „w obronie” Tertuliana, uważając jego rzekomy antyracjonalizm za mit, należycie już skrytykowany przez Dariusza Karłowicza. Referaty s. Ziółkowskiej i ks. Kielinga dotyczyły czasów, w których panowała już całkowita dominacja chrześcijaństwa, oraz problemów dla wiary, wynikających z takiej sytuacji. Wynikła dyskusja (w której uczestniczyli m.in. ks. prof. Leszek Misiarczyk, ks. prof. Henryk Pietras, ks. prof. Tomasz Stepień i dr Rafał Toczko) dotyczyła w dużej mierze spraw historycznych: zamknięcia Akademii Platońskiej i jej wcześniejszych dziejów, rzeczywistego istnienia (lub nie) tejże Akademii oraz Szkoły Aleksandryjskiej, potępienia Orygenesisa i *Trzech Rozdziałów*, kwestii uznania i recepcji kolejnych soborów powszechnych (w kontekście formuły „cztery sobory jak cztery ewangelie”).

Ostatnia sesja konferencji poświęcona była chrześcijaństwu orientalnemu. Ks. dr hab. Andrzej Uciecha z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach mówił o *Wierze w pismach Afrahata*, ukazując pochodzące ze środowiska judeochrześcijańskiego wyznanie wiary, akcentujące jedność między wiarą a płynącymi z niej uczynkami. Z kolei ks. dr hab. Rafał Zarzeczny SJ (Papieski Instytut Orientalny w Rzymie) prezentował *„Wiarę Kościoła etiopskiego”*. To ostatnie wystąpienie, bogato ilustrowane slajdami, pobudziło ciekawość zebranych i skłoniło do wielu pytań.

W podsumowaniu spotkania ks. Szram odniósł się do niektórych z referatów, zapytał się też, czy niedostatkami konferencji nie był brak próby zdefiniowania, czym właściwie jest wiara. Swoje wystąpienie zakończył zaproszeniem na następne spotkanie Sekcji Patrystycznej, które odbędzie się za rok w Gnieźnie, a którego głównym tematem będzie antropologia Ojców Kościoła.

Mimo, że program spotkania był bardzo napięty, tradycyjnie znalazły się też w nim punkty inne niż same obrady. Przerwa po obiedzie we wtorek 24 września została wykorzystana na zwiedzanie Torunia. Ks. dr Stanisław Adamiak oprowadził jedną grupę po Starym Mieście – w programie tej krótkiej wycieczki znalazło się m.in. wejście do Katedry św. Janów i kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, jak również oczywiście czas wolny przeznaczony na zakup pierników. W tym samym czasie ks.

prof. Zagórski udał się z drugą grupą do siedziby Radia Maryja, gdzie uczestnicy mieli okazję wejść do studia i opowiedzieć radiosłuchaczom o przebiegu konferencji.

Tradycyjnie też pierwszy dzień obrad zakończył się nieformalnym spotkaniem informacyjnym, podczas którego przedstawiciele kolejnych ośrodków mówili o swoich planach naukowych i wydawniczych. Zainteresowanie wzbudziła m.in. informacja ojców benedyktynów z Tyńca (Michała Gronowskiego i Szymona Hiżyckiego) o zmianach w tamtejszym wydawnictwie, ustanowieniu rady naukowej serii „Źródła monastyczne” i najbliższych publikacjach z tej serii (zarówno źródeł, jak i monografii, wśród nich polskiej wersji pracy prof. Ewy Wipszyckiej o monastycyzmie egipskim). Ks. Pietras przypomniał o niedawnym nowym wydaniu *Historii Kościelnej* Euzebiusza z Cezarei i zapowiadał ukazanie się polskiego tłumaczenia *Liber Pontificalis*. Dr hab. Przemysław Nehring, prof. UMK przedstawił finansowany przez Narodowe Centrum Nauki projekt badawczy „Listy św. Augustyna w perspektywie interdyscyplinarnej”, mający zaowocować umieszczeniem w Internecie interaktywnego indeksu tematycznego (w języku angielskim) do wspomnianych listów. W luźnej dyskusji padały propozycje przysyłania artykułów do różnych czasopism, omówiono bieżące sprawy „Vox Patrum” (prezentowane wcześniej przez ks. prof. Piotra Szczura na forum plenarnym), poruszając też kwestie standardów wydawniczych i naukowych (zwłaszcza odniesień do tekstów oryginalnych). Uczestnicy spotkania informacyjnego mogli wynieść z niego wiele inspiracji, dowiadując się więcej na temat aktualnie realizowanych prac i kierunków badań prowadzonych w różnych ośrodkach naukowych.

ks. Stanisław Adamiak – Rzym, Papieski Uniwersytet Gregoriański

7. COLLOQUIA ORPHICA V (Nieborów, 2-5 X 2013)

W dniach od 2 do 5 października 2013 r. odbyły się w Pałacu Nieborowskim jubileuszowe – piąte *Colloquia Orphica*. Pomysłodawczynią i inicjatorką konferencji jest dr Katarzyna Kołakowska, adiunkt w Instytucie Filologii Klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, która przed pięciu laty wyszła z inicjatywą spotkania osób zainteresowanych religią i kulturą starożytnej Grecji, a przede wszystkim *sensu largo* orfizmem. Od dwóch lat współorganizatorem jest również Akademia Ignatianum w Krakowie, reprezentowana przez dr. hab. Piotra Świercza, prof. Ignatianum. Miejsce naukowych debat nie zostało wybrane przypadkowo. W roku 1694 dobra nieborowskie zakupił kard. Michał Radziejowski i wznosił barokowy pałac. Po osiemdziesięciu latach właścicielem pałacu został wojewoda wileński Michał Hieronim Radziwiłł, który z małżonką Heleną z Przeździeckich wzbogacili posiadłość w tkaniny, arcydzieła sztuki i rzemiosła. To także początek przebogatej biblioteki, liczącej około dziesięciu tysięcy woluminów w różnych językach, a także przepięknego, romantycznego ogrodu w Arkadii.

W tym niezwykle romantycznym i uduchowionym miejscu zebrali się adepci nauki i badawcze starożytności reprezentujący różne środowiska naukowe Polski (od Bydgoszczy przez Warszawę, Kraków, Lublin, po Madryt i Düsseldorf). Odmoczną radością i przeżyciem dla uczestników była obecność wybitnego profesora Uniwersytetu Complutense w Madrycie, Alberto Bernabé Pajaresa, autor trzech tomów *Poetae epici Graeci*.